

WijkWijzer

Platform voor leefbare
en veilige wijken

Monitor SPUK Kansrijke Wijk

Publiekssamenvatting
Inzichten en opbrengsten

Inhoud

1. Inleiding 3
2. Effectiviteit en samenhang SPUK KW 2023-2025 5
3. Preventie armoede en schulden: inzet informele netwerken 12
4. Re-integratie: groepsaankpak en wijkbanen 16
5. Veerkracht en weerbaarheid: positieve identiteitsontwikkeling 21
6. Jonge kind: ve-bereik versterken 24
7. Sociale cohesie versterken 27

1. Inleiding

Voor u ligt de publieksversie van de *Monitor SPUK Kansrijke Wijk*. Deze rapportage geeft een beeld van de uitvoering van de eerste tranche (2023-2025) van de regeling *Specifieke Uitkering (SPUK) Kansrijke Wijk* (hierna: SPUK KW). Deze regeling is gepubliceerd in juli 2023. Via deze regeling kunnen de twintig stedelijke gebieden (focusgebieden) binnen het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) middelen aanvragen.

NPLV

Sinds 2022 wordt in twintig stedelijke gebieden gedurende 15 tot 20 jaar gewerkt aan stelselmatige verbeteringen die elkaar versterken: betere woningen en wijken, veiligere buurten en meer bewoners mee laten doen in de samenleving. Dit vraagt om structurele investeringen, intensieve samenwerking en additionele inzet op het bestaande beleid om zo het toekomstperspectief van bewoners in deze gebieden blijvend te verbeteren.

SPUK KW

De SPUK KW is een belangrijke regeling binnen het NPLV voor het sociaal domein. De regeling van 2023-2025 bundelt middelen van verschillende ministeries en stimuleert daarmee een integrale aanpak van vraagstukken rond de hoofdthema's preventie armoede en schulden, re-integratie, versterken van veerkracht en weerbaarheid, de ontwikkeling van het jonge kind, en school en omgeving. Er zijn ook integrale middelen beschikbaar: extra budget voor een bestaande activiteit binnen een van de hoofdthema's of voor het starten van een nieuwe activiteit die bijdraagt aan de doelstellingen van minimaal één van de hoofdthema's.

De SPUK KW heeft meerdere doelstellingen, namelijk:

- Het voorkomen van armoede en schulden, het vergroten van veerkracht en weerbaarheid en het begeleiden van inwoners (doelgroepen zoals benoemd in de Participatiewet art. 7) naar duurzaam werk (ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid).
- Verbeteren van kansengelijkheid (onder andere door School en Omgeving), versterken van de voor- en vroegschoolse periode en zorgen voor een betere start van kinderen op de basisschool (ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap).
- Ondersteuning van planvorming rond een gezonde leefomgeving (ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport).

Daarnaast is het ook de bedoeling dat de SPUK KW administratieve last wegneemt en een integrale uitvoering van de activiteiten vergemakkelijkt.

Monitor SPUK KW

Om de interventies en activiteiten binnen de SPUK KW te monitoren en evalueren, hebben kennisinstituut Movisie en het Verwey-Jonker Instituut vanuit kennisplatform WijkWijzer een overkoepelende monitor en evaluatie ontwikkeld. De monitor SPUK KW geeft inzicht in de uitvoering, de resultaten en de werking van de interventies en activiteiten op de afzonderlijke hoofdthema's en de integrale aanpak en samenwerking in de focusgebieden. Dat biedt de mogelijkheid om ervaringen breed te delen en beleid bij te sturen. In deze monitor komt de planvorming rond een gezonde leefomgeving niet aan bod vanwege de beperkte omvang. Het hoofdthema school en omgeving wordt ook niet beschreven in deze rapportage omdat dit onderwerp een eigen monitoring heeft.

De monitor SPUK KW rust op drie pijlers:

- **Kwantitatieve basis** die inzicht biedt in de langetermijneffecten en kortetermijnresultaten die relevant zijn voor de hoofdthema's van de SPUK KW. Deze zijn verzameld met behulp van indicatoren in de brede NPLV monitor.
- **Verdiepende studies** naar specifieke onderwerpen en interventies binnen de SPUK KW thema's, die veel voorkomen in de focusgebieden. Deze studies geven zicht op de uitvoering, ervaren effecten en werkzame elementen. In deze publiekssamenvatting ligt de nadruk op deze verdiepende studies.
- **Procesevaluatie** over de integrale aanpak in de focusgebieden als relevante context waarbinnen de activiteiten, (mede) bekostigd door SPUK KW, plaatsvinden. De inzichten van de procesevaluatie zijn uitgebreid beschreven in een aparte rapportage (link volgt).

Samenvatting eindrapportage: focus op kwalitatieve resultaten

Deze publieksversie is een samenvatting van een uitgebreidere rapportage (link volgt). In dat rapport wordt een kwantitatief beeld geschetst van de relevante langetermijneffecten en kortetermijnresultaten en een kwalitatief beeld van (een deel van) de aanpakken en interventies die met SPUK KW middelen worden uitgevoerd in de focusgebieden. De kwantitatieve resultaten komen in deze publiekssamenvatting slechts summier aan bod. Voor de cijfers verwijzen we naar de uitgebreide rapportage, waar ze inclusief toelichting en in onderling verband terug te vinden zijn. In deze samenvatting ligt de nadruk op de kwalitatieve resultaten uit de verdiepende studies en de samenhang tussen de thema's.

De eindrapportage en deze samenvatting geven geen volledig overzicht van alle aanpakken en interventies die met SPUK KW middelen worden uitgevoerd. Bij de keuze van onderwerpen voor de verdiepende studies is

aangesloten bij veel voorkomende interventies en activiteiten. In combinatie met de kwantitatieve analyse en de procesevaluatie ontstaat een samenhangend beeld van de inzet van SPUK KW middelen in de focusgebieden en de resultaten die hiermee in de uitvoeringspraktijk worden gerealiseerd.

Leeswijzer

Deze publiekssamenvatting begint met een overkoepelend hoofdstuk. Hierin geven we een brede analyse van de belangrijkste uitkomsten uit de monitor SPUK KW 2023-2025, de effectiviteit en de samenhang tussen de thema's van de SPUK KW. Ook benoemen we de belangrijkste domeinoverstijgende verbeterpunten voor het Rijk, gemeenten en uitvoeringspartners.

In de hoofdstukken daarna lichten we de vijf verdiepende studies afzonderlijk toe. Daarbij kijken we naar de ervaringen met de interventies en aanpakken op het onderwerp van de studie, de werkzame elementen, de knelpunten en ervaren effecten. Op basis daarvan formuleren we steeds een aantal aanbevelingen. U kunt deze publiekssamenvatting van begin tot eind lezen, maar het is ook mogelijk om direct naar een hoofdstuk te gaan dat voor u het meest relevant is.

Effectiviteit en samenhang SPUK KW 2023-2025

Een duurzame verbetering van toekomstperspectief van bewoners vraagt om een samenhangende aanpak. Met het NPLV en in het bijzonder de SPUK KW hebben de NPLV focusgebieden extra ruimte om hierop in te zetten. Deze inzet is bewust integraal en gebiedsgericht. Maatregelen, interventies en activiteiten op verschillende domeinen en leefgebieden grijpen op elkaar in en kunnen elkaar versterken, waardoor de gezamenlijke impact groter kan zijn dan de som der delen. Dit is nodig omdat problemen in het dagelijkse leven van bewoners vaak samenhangen. Om bijvoorbeeld schuldenproblematiek aan te pakken kan het nodig zijn om ook vraagstukken rondom gezondheid, opvoeding en wonen op te pakken. De uitkomsten van de monitor SPUK KW 2023-2025 sluiten aan bij deze beleidstheorie en ondersteunen het idee dat samenhangende, gebiedsgerichte inzet meer oplevert dan losse maatregelen.

Effectiviteit van integrale en gebiedsgerichte inzet

Hoewel het niet altijd precies vast te stellen is welke interventie welk effect veroorzaakt (causaliteit) – omdat er vaak meerdere dingen tegelijk gebeuren – zien we wel steeds dezelfde patronen. In verschillende gebieden en binnen verschillende thema's zien we duidelijke overeenkomsten in werkzame elementen. We zien ook dat activiteiten en interventies elkaar versterken en op elkaar voortbouwen.

Het begint meestal met het opbouwen van relaties, vertrouwen en betrokkenheid. Van daaruit ontstaan vervolgeffecten: bewoners worden beter bereikt, doen vaker mee en krijgen meer kansen op bijvoorbeeld werk, scholing en het verbeteren van hun financiële situatie. Het één leidt dus tot het ander.

Deze samenhang laat zien dat de integrale en gebiedsgerichte inzet vanuit het NPLV en specifiek de SPUK KW werkt. Door te investeren in nabijheid, vertrouwen, samenwerking (ook met het informele netwerk) en door een integrale aanpak, worden juist die elementen versterkt die in de focusgebieden het verschil maken voor leefbaarheid, veiligheid en meedoen.

Ervaren effecten op de SPUK KW thema's

De monitor SPUK KW laat een consistent beeld zien: interventies die nabij, relationeel en integraal zijn georganiseerd, bereiken doelgroepen die met reguliere, systeemgerichte aanpakken buiten beeld blijven. In vrijwel alle domeinen is *het zicht op en bereik van doelgroepen merkbaar vergroot*, in het bijzonder onder groepen die eerder moeilijk in beeld kwamen. In verschillende domeinen worden hogere deelnamecijfers en een beter zicht op doelgroepen geconstateerd.

- Daarnaast leiden interventies tot *meer participatie en betrokkenheid*. Bewoners nemen vaker initiatief in hun leefomgeving, zoeken eerder hulp, en zetten stappen richting werk, opleiding of maatschappelijke activiteiten. Participatie werkt daarbij als doel en als middel: het versterkt individuele ontwikkeling én sociale cohesie in buurten en wijken.
- Een derde terugkerend effect is de *versterking van sociale netwerken*. Interventies creëren ontmoetingen en verbindingen, waardoor informele netwerken ontstaan die zorgen voor sociale steun, informatie-uitwisseling

en vroegsignalering van problemen. Deze netwerken functioneren als belangrijke hulpbronnen voor bewoners.

- Verder dragen interventies bij aan *persoonlijke ontwikkeling en empowerment*. Deelnemers ontwikkelen vaardigheden, zelfvertrouwen en perspectief. Dit geldt voor uiteenlopende doelgroepen, zoals jongeren, ouders en werkzoekenden. Hierdoor neemt de eigen regie van bewoners toe.
- Tot slot verbeteren interventies de *signalering en samenwerking*. Door nabijheid in de wijk en sterkere netwerken worden bijvoorbeeld financiële problemen eerder gesignaleerd en ontstaat meer integrale samenwerking tussen organisaties, wat leidt tot snellere en beter afgestemde ondersteuning.

Een cruciale randvoorwaarde voor deze effecten is *groei van vertrouwen en relaties*. Er ontstaat meer vertrouwen tussen bewoners, professionals en organisaties en dat vormt de basis voor verdere effecten op de langere termijn. Door inzet van sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen en wijkgerichte aanpakken voelen deelnemers zich gezien en erkend, wat hun zelfvertrouwen vergroot en de toegang tot ondersteuning verbetert.

Meervoudige effecten

Ook blijkt dat interventies op de verschillende SPUK KW thema's vaak meervoudige effecten hebben. Omdat problemen van bewoners vaak met elkaar samenhangen (bijvoorbeeld schulden, werkloosheid en opvoedvragen), hebben interventies op één domein vaak positieve doorwerking op andere domeinen.

Voorbeelden van meervoudige effecten van interventies en aanpakken SPUK KW

Interventie/aanpak	Primair doel	Effect op andere domeinen en leefgebieden	Voorbeeld uit de studies
Wijkbanen en leerwerkplekken	Re-integratie en participatie	Versterking sociale cohesie en leefbaarheid	Deelnemers dragen bij aan onderhoud van de wijk of buurtactiviteiten, waardoor meer contact en wederkerigheid tussen bewoners ontstaat
Samenwerking met kinderopvang in activeringstrajecten	Arbeidsparticipatie van ouders	Ontwikkelingskansen jonge kinderen	Ouders kunnen tijdelijk gratis kinderopvang krijgen, waardoor zij kunnen deelnemen aan leerwerktrajecten terwijl kinderen deelnemen aan voorschoolse educatie
Ontmoetingsplekken voor ouders (bijv. mamacafés, bibliotheken)	Toeleiding naar VE en ouderondersteuning	Verminderen sociaal isolement en versterken netwerken	Ouders komen voor ontmoeting of activiteiten, waarna gesprekken ontstaan over opvoeding of deelname aan voorschoolse voorzieningen
Bewonersinitiatieven rond armoede	Praktische ondersteuning bij armoede	Versterking sociale cohesie en informele hulpstructuren	Een initiatief rond gratis kleding en babypakketten groeit uit tot ontmoetingsplek waar bewoners elkaar helpen en vragen delen
Jongerenactiviteiten en rolmodellen in de wijk	Vergroten weerbaarheid en talentontwikkeling	Meer participatie en minder overlast	Jongeren raken betrokken bij activiteiten, vinden een stage, opleiding of werkbaan en voelen zich meer verbonden met de wijk
Inzet van sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen	Bereiken van moeilijk bereikbare groepen	Groter vertrouwen in instituties en betere toegang tot hulp	Sleutelpersonen helpen bewoners met schulden of andere problemen om contact te leggen met hulpverlening

Wat werkt en waar het knelt

In vrijwel alle studies komt naar voren dat effectieve interventies en activiteiten zich niet alleen richten op individuele problemen en vaardigheden. Ze versterken daarnaast ook de sociale infrastructuur van de wijk en de toegang tot hulpbronnen. Deze succesvolle en preventieve aanpakken kenmerken zich door:

- Vertrouwen en nabijheid en een cruciale rol van informele netwerken als brug tussen leefwereld en instanties.
- Ruimte voor maatwerk en tempo van inwoners met behulp van langdurige, procesmatige ondersteuning en dus meer tijd per bewoner.
- Gebiedsgericht werken met de wijk als plek waar problemen worden gesignaleerd en oplossingen ontstaan.
- Investeren in sociale verbondenheid en netwerken van mensen als beschermende factor, waardoor mensen meer toegang hebben tot hulpbronnen in hun omgeving, zoals emotionele en praktische steun.
- Integrale benadering van problemen (werk, zorg, schulden, onderwijs, gezin) en het (fysiek) bundelen van diensten.

Tegelijkertijd ligt de grootste uitdaging niet zozeer in de inhoud van wat werkt, maar in de structurele inbedding ervan. De huidige systemen van financiering, regelgeving en verantwoording sluiten onvoldoende aan op de kenmerken van deze effectieve werkwijzen.

- Integrale samenwerking wordt belemmerd door verkokering en versnippering in beleid en financiering vanuit Rijk en gemeente. Ook verschillen in werkwijzen van uitvoerende partners en beperkingen in gegevensdeling spelen hierbij een rol.
- Systeemdruk (regels, doelen, verantwoording) botst met een mensgerichte, langdurige aanpak. De nadruk ligt vaak op meetbare resultaten en

verantwoording op de korte termijn, terwijl het in de praktijk juist gaat om langetermijneffecten zoals participatie, ontwikkeling en vertrouwen.

- Daarnaast is het systeem van regels en procedures voor veel mensen moeilijk toegankelijk, waardoor extra ondersteuning nodig is om mensen te bereiken met passende hulp en steun.
- Tijdelijke en projectmatige financiering ondermijnt continuïteit en bemoeilijkt het opschalen en borgen van langdurige en relationele aanpakken die effect sorteren. Hierbij speelt de capaciteits- en personeelskrapte ook een rol, waardoor het moeilijk is voldoende begeleiders en coaches te vinden.
- De afhankelijkheid van individuele personen, zoals sleutelpersonen, wijkverbinders of best persons, maakt aanpakken kwetsbaar, doordat kennis, netwerken en relaties onvoldoende structureel geborgd zijn.

NPLV en SPUK KW: werkzame aanpak met ruimte voor versterking

Tegenover deze structurele knelpunten staat dat de NPLV aanpak en de SPUK KW regeling juist ook belangrijke aanknopingspunten bieden om deze belemmeringen te doorbreken. Waar bestaande systemen vaak verkokerd en kortcyclisch zijn ingericht, creëert deze aanpak ruimte voor een meer integrale, gebiedsgerichte en langjarige benadering. Met de NPLV aanpak en de SPUK KW is een samenwerkingsstructuur ingericht die het in toeneemende mate mogelijk maakt om integraal te werken aan oplossingen. Bovendien rust deze aanpak op een langjarig commitment van vijftien tot twintig jaar. Tegelijkertijd is de financieringssystematiek daar niet op ingericht. De effectiviteit kan vergroot worden als deze meer in elkaars verlengde komen te liggen. Het blijft een gezamenlijke verantwoordelijkheid om de financiering steeds opnieuw te organiseren.

Binnen de NPLV aanpak en de SPUK KW kunnen ook bredere knelpunten zoals bureaucratie, complexiteit van systemen en samenwerking tussen organisaties en met informele netwerken beter worden geadresseerd. De NPLV constructie biedt hiervoor een stevige basis: een publiek-private samenwerking tussen partners, van het Rijk tot en met bewoners, onder begeleiding van de burgemeester en ondersteund door een onafhankelijk programmabureau. Juist deze inrichting maakt het mogelijk om belemmeringen niet alleen te signaleren, maar ook daadwerkelijk te doorbreken en op te lossen. Dat neemt niet weg dat verdere verbetering mogelijk en noodzakelijk blijft. Uit de monitor SPUK KW blijkt dat effectieve interventies in de praktijk vaak functioneren ondanks het systeem in plaats van dankzij het systeem waar inwoners in hun dagelijks leven en professionals/uitvoerende organisaties mee te maken hebben. Dit leidt tot de volgende domeinoverstijgende aanbevelingen, die overigens ook buiten de NPLV focusgebieden waardevol zijn.

1. Investeer langdurig in werkzame elementen en preventieve aanpakken die bijdragen aan nabijheid en vertrouwen (gemeenten en partners).

Blijf investeren in aanpakken die bijdragen aan nabijheid, vertrouwen, sociale relaties en laagdrempelige ondersteuning. Niet door interventies één-op-één te kopiëren, maar door in iedere context de werkzame elementen centraal te stellen. Zet daarbij in op alle vormen van preventie: het versterken van sociale netwerken en ontmoetingsplekken (primaire preventie), het vroegtijdig ondersteunen van risicogroepen en life-events (secundaire preventie) en langdurige, integrale ondersteuning om terugval en verergering te voorkomen (tertiaire preventie). De werkzame elementen moeten daarbij niet alleen worden belegd bij informele netwerken of sleutelpersonen, maar ook onderdeel worden van het reguliere professionele handelen. Professionals hebben ruimte, tijd en mandaat nodig om relationeel, nabij en procesmatig te kunnen werken, bijvoorbeeld via lagere case-

loads en langdurigere ondersteuning. Zo kunnen zij niet alleen problemen oplossen, maar ook preventief bijdragen aan bestaanszekerheid, sociale netwerken en veerkracht van inwoners en wijken.

2. Versterk de samenwerking tussen formele en informele netwerken vanuit gelijkwaardigheid (gemeenten en partners).

De impact van wijkgerichte samenwerking wordt groter door beleid en uitvoering beter aan te laten sluiten op informele netwerken van sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen en actieve bewoners. Hun kracht zit in het vertrouwen dat zij hebben in de wijk, hun kennis van de leefwereld en hun vermogen om snel te signaleren en verbindingen te leggen. Dat vraagt om erkenning, ondersteuning en samenwerking, zonder deze netwerken te formaliseren of bewoners als “mini-professionals” te benaderen.

Maak daarom in beleid en samenwerking expliciet ruimte voor langdurige relaties, gelijkwaardigheid en wederkerigheid. Maar ook voor duidelijke afspraken, vaste aanspreekpunten en continuïteit, want deze dragen bij aan stabiele samenwerking en wederzijds vertrouwen. Ook vraagt dit om een serieuzere positie van ervaringskennis en informele expertise in overleg en besluitvorming, waar verhoudingen nog vaak scheef zijn.

Ontwikkel samen met bewoners en maatschappelijke partners een laagdrempelige sociale basisinfrastructuur waarin informele netwerken duurzaam worden ondersteund en betrokken bij signalering, beleid en uitvoering. Maak daarbij onderscheid tussen vrijwillige inzet en rollen waarin bewoners structureel bruggen slaan tussen leef- en systeemwereld. Passende randvoorwaarden en vergoeding zijn daarbij nodig, zonder dat dit leidt tot verlies van onafhankelijkheid, flexibiliteit en verbondenheid met de wijk – een blijvend spanningsveld dat bewust moet worden gemonitord en besproken.

3. Vereenvoudig systemen en maak uitvoering daadwerkelijk toegankelijk (Rijk en gemeenten).

Verminder administratieve, digitale en procedurele drempels en pak regel-druk en bureaucratie in de toegang tot ondersteuning aan, zodat inwoners minder afhankelijk worden van intensieve begeleiding om hun weg te vinden in het systeem. Toegang tot voorzieningen zoals voorschoolse educatie, financiële hulpverlening en gemeentelijke ondersteuning moet begrijpelijk, toegankelijk en mensgericht zijn ingericht. Dat vraagt niet alleen om vereenvoudiging van regels en processen, maar ook om een cultuur waarin professionals ruimte voelen om vanuit de bedoeling te handelen en niet uitsluitend vanuit procedures en rechtmatigheid.

De huidige inzet van ervaringsdeskundigen, sleutelpersonen en professionals helpt inwoners vaak om met systeemcomplexiteit om te gaan, maar zou geen structurele compensatie moeten zijn voor een ontoegankelijk systeem. Gebruik daarom signalen uit de praktijk expliciet om beleid, regels en werkprocessen te verbeteren. Dat vraagt om een sterke terugkoppeling vanuit uitvoering en wijkpraktijk naar beleidsmakers en bestuurders, zodat ook de oorzaken van onnodige complexiteit worden aangepakt.

4. Stuur op realistische termijnen en brede maatschappelijke opbrengsten (Rijk).

Breng indicatoren, verantwoordingsmomenten en verwachtingen beter in lijn met de termijn waarop resultaten van preventieve en integrale aanpakken redelijkerwijs zichtbaar worden. Voorkom dat wordt gestuurd op korte termijn verantwoording bij effecten die pas op langere termijn mogen worden verwacht en langdurige investeringen vragen. Erken daarbij preventie en maatschappelijke uitkomsten – zoals vertrouwen, participatie, ontwikkeling en versterking van sociale netwerken – als volwaardige resultaten naast traditionele indicatoren zoals uitstroom naar werk.

Maak daarnaast ook de bredere maatschappelijke en financiële opbrengsten van deze aanpakken beter zichtbaar, zodat inzicht ontstaat in de waarde van preventie en vroegtijdig handelen. Dit kan helpen om het gesprek te voeren over duurzame investeringen en het behouden van effectieve werkwijzen binnen de NPLV-gebieden.

5. Versterk het lerend en experimenteel vermogen van het systeem (Rijk en gemeenten).

Borg dat gemeenten, uitvoeringsorganisaties en andere partners structureel kunnen leren en bijsturen: door eenvoudige en betekenisvolle monitoring, gezamenlijke reflectie op effecten en het delen van werkzame elementen vast onderdeel te maken van werkwijzen en samenwerking. Creëer daarbij ruimte om op basis van inzichten interventies en aanpakken aan te passen, op te schalen of af te schalen. Dat vraagt ook om experimenteerruimte in regels, verantwoording, financiering en – waar relevant – aanbesteding, zodat integrale wijkgerichte oplossingen niet vastlopen in bureaucratische eisen.

Een lerend systeem vraagt daarnaast om bestuurlijke rugdekking en acceptatie dat experimenteren ook betekent dat niet alles direct slaagt. Niet alleen successen, maar ook minder geslaagde aanpakken bieden waardevolle inzichten voor beleid en uitvoering. Geef daarom ook in toekomstige monitors expliciet ruimte aan dilemma's, tegenvallers en mislukkingen, zodat zichtbaar wordt wat wel én niet werkt in de praktijk.

Mogelijke vraagstukken voor de SPUK-monitor 2.0

De eerste monitor laat zien dat in veel gebieden stappen worden gezet richting meer nabijheid, vertrouwen, bereik en integrale ondersteuning. Dit zijn belangrijke, eerste ervaren effecten, waar gebieden mede dankzij het NPLV en de SPUK KW de komende jaren op voort kunt bouwen richting een meer kansrijke, leefbare en veilige wijk. Tegelijkertijd roept dit nieuwe vragen op die in een volgende monitor nadrukkelijker onderzocht kunnen worden. Zoals het nog scherper zicht krijgen op wat de inzet vanuit de SPUK Kansrijke Wijk concreet betekent voor inwoners en wat het oplevert wanneer hun ervaringen, deskundigheid en ideeën daadwerkelijk leidend worden in beleid en uitvoering. Niet alleen de inrichting van ondersteuning, maar juist ook het perspectief van inwoners op wat wel en niet werkt, verdient daarin een centrale plek.

Daarnaast liggen er belangrijke vragen rond systeemverandering en samenwerking. Welke regels, procedures en werkwijzen zitten inwoners in de praktijk het meest in de weg? Waarom lukt het sommige gebieden beter dan andere om impact te realiseren, en welke contextfactoren en werkzame elementen spelen daarin een rol? Ook vraagt de samenwerking tussen formele en informele netwerken om verdere verdieping: hoe kan gelijkwaardige samenwerking met bewoners, sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen worden versterkt, met passende randvoorwaarden en waardering, zonder dat hun kracht, flexibiliteit en verbinding met de wijk verloren gaan door te sterke institutionalisering?

Preventie armoede en schulden: inzet informele netwerken

Kernboodschap

Informele netwerken (sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen, vrijwilligers) versterken de aanpak van armoede en schulden omdat zij beter aansluiten bij de leefwereld van bewoners. Tegelijkertijd is duurzame inzet en samenwerking een aandachtspunt door tijdsdruk, onzekerheid over financiering en gebrek aan structurele waardering voor deze informele krachten.

Inleiding

Vanuit de middelen van SPUK KW worden verschillende activiteiten en aanpakken gefinancierd voor de preventie en aanpak van armoede en schulden. Een deel van de focusgebieden maakt in de aanpak gebruik van de inzet van informele netwerken en personen. Het gaat om ervaringsdeskundigen, vrijwilligers en/of sleutelpersonen die een rol vervullen in het ondersteunen en bereiken van bewoners bij de preventie en aanpak van armoede en schulden. De focusgebieden benutten de SPUK KW middelen om deze informele netwerken uit te breiden en/of om de informele netwerken te versterken door financiële vergoeding of begeleiding te bieden. Deze interventies en aanpakken met informele netwerken zijn het onderwerp voor de verdiepende studie op het thema preventie armoede en schulden.

De centrale onderzoeksvraag van deze verdiepende studie luidt:
Hoe kunnen informele netwerken bijdragen aan het bereik van de doelgroep(en) en aan de kwaliteit van de hulpverlening aan bewoners met geldzorgen, armoede- en schuldenproblematiek?

De eerste fase van de verdiepende studie was een brede verkenning. Deze bestond uit literatuur- en documentstudie naar armoede en schulden en informele netwerken, uit een analyse van lokale plannen, plus een interview-ronde in zes focusgebieden. In de tweede fase legden we het vergrootglas op twee focusgebieden: Amsterdam Zuidoost en Tilburg NoordWest. We hielden er verdiepende interviews en organiseerden een focusgroep en werkbezoeken op locatie met sleutelpersonen, ervaringsdeskundigen, professionals en samenwerkingspartners. Daarnaast hadden we aanvullende gesprekken met contactpersonen in Schiedam Nieuwland en Oost.

De inzet van informele netwerken en personen in de onderzochte focusgebieden verschilt sterk in vorm, afhankelijk van de lokale context, bestaande informele netwerken en de mate waarin de samenwerking met deze netwerken en personen al is ontwikkeld. Bovendien verschillen de focusgebieden in wat ze verstaan onder begrippen als ervaringskennis, ervaringsdeskundigheid en sleutelpersonen, en zijn de grenzen tussen deze rollen vaak niet zo scherp. Ook de mate van formalisering en daarmee de invulling van de rollen loopt uiteen in de focusgebieden. Zo zijn er betaalde functies van ervaringsdeskundigen die een bepaald aantal huishoudens intensief kunnen begeleiden en ondersteunen, zoals in Amsterdam Zuidoost. In andere gebieden werken sleutelpersonen vooral op vrijwillige basis en zorgen ze via korte lijnen binnen uitgebreide wijknetwerken voor snelle, praktische hulp aan een groot aantal buurtgenoten, zoals in Tilburg NoordWest.

De onderliggende motivatie is overal wel hetzelfde: informele netwerken worden ingezet om het bereik van bewoners met geldzorgen, schulden- en

(Vernieuwende) aanpakken mogelijk gemaakt door de SPUK KW

Focusgebied	Interventie/aanpak	Fase 1	Fase 2
Amsterdam Zuidoost	Werken met ervaringsdeskundigen in de rol van buddy	x	x
Dordrecht West	Werken met vrijwilligers en sleutelpersonen	x	
Lelystad Oost	Vrijwilligers uit de wijk bij inloopspreekuren	x	
Nieuwegein Centrale As	Vrijwilligers actief bij spreekuren	x	
Schiedam Nieuwland en Oost	Werken met netwerken van sleutelpersonen	x	deels
Tilburg NoordWest	Groot netwerk van sleutelpersonen, breder dan enkel armoede en schulden, outreachend werken in de wijk	x	x

armoedeproblematiek te vergroten en de ondersteuning laagdrempeliger en toegankelijker te maken. Het gaat in veel van de gebieden ook om het bereiken van groepen inwoners die normaliter niet bereikt worden, bijvoorbeeld vanwege wantrouwen tegenover instanties of taalbarrières. Informele netwerken kunnen hierbij een brugfunctie vervullen.

Ervaren effecten

Uit de verdiepende studie blijkt dat de inzet van informele netwerken in de focusgebieden leidt tot beter bereik van inwoners, meer laagdrempelig contact en dito ondersteuning, en dat bewoners zich meer gehoord voelen.

Een ander effect is dat er bij formele instanties meer en beter zicht is op de leefwereld van bewoners in armoede en schulden. Dit komt doordat zij vaak al actief en zichtbaar zijn in de wijk, laagdrempelig en persoonlijk zijn in het contact met mensen, en zowel concrete hulp als een luisterend oor bieden. Door de open en gelijkwaardige manier waarop ervaringsdeskundigen en sleutelpersonen met mensen in gesprek gaan, ontstaat meer zicht op wat er speelt in verschillende leefdomeinen en op onderliggende factoren die bijdragen aan armoede en schulden. Dit versterkt de kwaliteit van de hulpverlening en stimuleert de ontwikkeling van initiatieven die beter aansluiten bij de behoeften van inwoners en die passende oplossingen bieden.

Werkzame elementen

De verdiepende studie laat dus zien dat de inzet van het informele netwerk in de aanpak van armoede en schulden positieve effecten heeft. De aanpak sluit aan bij werkzame elementen die naar voren komen uit literatuuronderzoek: het vergroten van mentale, sociale en culturele hulpbronnen en extra aandacht voor basisvaardigheden.

- Sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen vergroten *mentale hulpbronnen* bij mensen in geldzorgen, armoede en schulden door schaamte te verminderen en het zelfvertrouwen te versterken, aandacht te hebben voor de behoeften en talenten van de mensen zelf en door het vertrouwen in de hulp van de overheid en formele instanties te vergroten.
- *Sociale hulpbronnen* worden groter doordat mensen in geldzorgen, armoede en schulden via het informele netwerk in contact komen met anderen die hen emotionele steun en/of praktische hulp kunnen bieden. Ook dragen sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen bij aan het versterken van onderling contact en ontmoeting, door het organiseren van activiteiten en bijeenkomsten en door aan te sluiten bij initiatieven van bewoners zelf.

- Verder vergroten zij *culturele hulpbronnen* door mensen met schulden en armoedeproblematiek te helpen hun weg te vinden binnen instituties en voorzieningen.
- Tot slot hebben ervaringsdeskundigen en sleutelpersonen een belangrijke rol in het herkennen van inwoners met *beperkte basisvaardigheden* en bieden ze hun daar ondersteuning bij. Met duidelijke en eenvoudige communicatie kunnen zij mensen met beperkte basisvaardigheden beter bereiken en ondersteunen.

Knelpunten

De focusgebieden ervaren een aantal knelpunten en aandachtspunten bij de inzet van informele netwerken. De samenwerking vergt *veel tijd, geduld en vertrouwen* van gemeenten. Aan de andere kant ervaren de focusgebieden druk om snel meetbare resultaten te leveren, en is *langdurige financiering onzeker*. Er is *een brede cultuurschift nodig* bij formele instanties in focusgebieden om de aanpak van schulden en armoede te laten slagen. Dit vraagt om een versterkt bewustzijn van de complexiteit van armoede en schulden. Daarnaast is het voor een gelijkwaardige samenwerking belangrijk dat ervaringsdeskundigen en sleutelpersonen *een passende vergoeding of waardering* ontvangen, bijvoorbeeld in de vorm van een betaalde functie, vrijwilligersvergoeding of trainingen en ontwikkelkansen. Het is hierbij belangrijk om aan te sluiten bij de wensen en behoeften van de persoon in kwestie en soms ook maatwerk te kunnen bieden. Tot slot is het borgen van de samenwerking met informele netwerken een belangrijke voorwaarde, maar ook een uitdaging. Door kortlopende subsidies en financieringsstromen is *lange termijn borging* vaak onzeker. Daarom is het belangrijk dat partnerorganisaties, zoals lokale welzijnsorganisaties, hun samenwerking met informele netwerken niet als een project zien, maar structureel gaan verankeren in hun werkwijze.

Aanbevelingen

De resultaten van deze verdiepende studie laten zien dat informele netwerken, in het bijzonder ervaringsdeskundigen en sleutelpersonen, een belangrijke rol vervullen in de aanpak van armoede en schulden. Om de samenwerking met informele netwerken te laten slagen en te borgen volgen uit deze verdiepende studie een aantal aanbevelingen voor professionals van gemeenten en welzijnsorganisaties.

1. Borg structurele financiering en ondersteuning van informele netwerken.

Zorg voor structurele in plaats van projectmatige financiering van de inzet van sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen. Richt vergoedingsvormen en ondersteuningsstructuren in (zoals begeleiding en administratieve ondersteuning), passend bij hun situatie en behoeften. Investeer in stabiliteit en draagkracht via toegankelijke scholing, intervisie en coaching, gericht op het omgaan met druk, rolverwachtingen en grensbelasting.

2. Veranker maatwerk, relatieopbouw en mensgericht werken in opdrachtverlening en professionalisering.

Samenwerken met informele netwerken vraagt om openheid, gelijkwaardigheid en mensgericht werken. Dit vraagt om een cultuurverschuiving binnen gemeenten en samenwerkingspartners: van systeemgericht naar leefwereldgericht werken. Vertaal dit naar concrete eisen in opdrachtverlening en investeer in professionalisering (houding, vaardigheden en mandaat) van professionals, zodat zij daadwerkelijk ruimte hebben voor maatwerk en relatieopbouw. Sleutelpersonen en ervaringsdeskundigen hebben bovendien mandaat en ruimte nodig om de dingen te kunnen doen die op dat moment nodig zijn voor de mensen die zij ondersteunen, formele en strakke kaders werken belemmerend. Van professionals vraagt dit om

de eigen werkwijze te versimpelen en beter aan te laten sluiten bij de rol en behoeften van informele netwerken en personen.

3. Organiseer realistische randvoorwaarden voor duurzame samenwerking.

Erken dat samenwerking met informele netwerken een proces is dat tijd, stabiliteit en continuïteit vraagt. Richt sturing en verwachtingen hierop in door ruimte te bieden voor langdurige relatieopbouw en lerend werken. Informele netwerken functioneren op basis van onderlinge relaties, betrokkenheid en intrinsieke motivatie: een te doelgerichte of instrumentele aanpak kan deze waardevolle dynamiek verstoren. Investeer in structurele duurzaamheid door de rol van informele netwerken te verankeren in het gemeentelijke beleid en in de werkwijzen van partnerorganisaties (welzijn, corporaties, zorg, scholen). Maak afspraken over eigenaarschap van deze samenwerking, zodat het breder gedragen wordt dan alleen door gemeente of tijdelijke programma's.

Re-integratie: groepsaankpak en wijkbanen

Kernboodschap

Groepsaankpakken en wijkbanen laten zien dat mensen die langdurig buiten beeld waren bij gemeentelijke organisaties, weer mee gaan doen wanneer ondersteuning dichtbij, vertrouwd en mensgericht wordt georganiseerd. Succesfactoren zijn de combinatie van laagdrempelige groepen, vertrouwde sleutelpersonen uit de wijk, integrale ondersteuning op meerdere leefdo-
meinen en ruimte voor stapsgewijze ontwikkeling. Dit biedt inwoners opnieuw perspectief op werk, scholing of zinvolle dagbesteding en versterkt tegelijkertijd de sociale samenhang in de wijk. Duurzaam resultaat vraagt wel om stabiele financiering, voldoende begeleidingscapaciteit, de juiste samenwerkingspartners en het wegnemen van systeembelemmeringen rond kinderopvang en inkomenszekerheid.

Inleiding

In de twintig focusgebieden wonen relatief veel mensen die al lange tijd werkloos zijn. Ze ervaren verschillende barrières richting werk, zoals een taalachterstand, gebrek aan kinderopvang of ontbrekende vaardigheden. Via de SPUK KW regeling zetten deze wijken extra aankpakken in om inwoners met een bijstandsachtergrond weer te laten meedoen, bijvoorbeeld via betaald werk, scholing, vrijwilligerswerk of dagbesteding. Meedoen (op welke manier dan ook) beschouwen de focusgebieden als een belangrijke stap naar meer zelfstandigheid, een betere gezondheid, meer sociale samenhang en een leefbare buurt. De verdiepende studie binnen het thema re-integratie richtte zich op de twee typen interventies die het vaakst voor-

kwamen in de aanvragen: 1) groepsaanpakken – groepsactiviteiten gericht op activering, ontwikkeling en werkfit worden en 2) wijkbanen – banen of werkervaringsplekken in de eigen wijk met maatschappelijke waarde, vaak in een veilige, laagdrempelige omgeving.

De centrale onderzoeksvragen waren:

Wat zijn de ervaringen van deelnemers en uitvoerders met deze aanpakken? Welke werkzame elementen dragen bij aan positieve effecten?

In de eerste fase van het onderzoek zijn we ingegaan op de ervaringen van deelnemers en uitvoerders. De tweede fase vormde een nadere exploratie van de werkzame elementen in de aanpakken. Naast deskresearch is via interviews met lokale programmamanagers, uitvoerders en deelnemers gekeken welke interventies ingezet zijn, wie daarmee bereikt zijn, met welke partners samengewerkt is, en welke factoren succes of juist knelpunten opleveren.

Groepsaanpakken

Zes focusgebieden investeren in groepsactiviteiten met het oog op activering en re-integratie. De groepsaanpakken verschillen in doelstelling: sommige richten zich vooral op het stimuleren van vrijwilligerswerk, dagbesteding of werkervaringsplekken, terwijl andere meer focussen op persoonlijke ontwikkeling en/of het werk-fit maken van deelnemers. De aanpakken maken altijd deel uit van een breder palet aan ondersteuning, zodat er voor deelnemers meerdere routes richting participatie of werk (bijvoorbeeld wijkbanen) zijn.

Wijkbanen

Acht focusgebieden investeren in banen in de eigen wijk. Deelnemers voeren werkzaamheden uit die bijdragen aan de leefbaarheid van de buurt, zoals in de groenvoorziening, in buurtkeukens, conciërgetaken of klussen

(Vernieuwende) aanpakken mogelijk gemaakt door de SPUK KW

Focusgebied	Groeps-aanpakken	Wijkbanen	Fase 1	Fase 2
Amsterdam Nieuw-West	–	Buurtbanen/-medewerkers	x	
Arnhem-Oost	–	Geitenkamp Werkt	x	
Dordrecht West	–	Leerpraktijkpunt	x	
Den Haag Zuid-west	Instapeconomie/wijkbedrijven	Instapeconomie/wijkbedrijven	x	x
Groningen-Noord	Wijkgildes	Wijkbedrijven/-gildes/-academie	x	
Heerlen-Noord	Bovengrondse Vakschool	Bovengrondse Vakschool	x	x
Rotterdam-Zuid	Kind en Werkgeluk	Leerpraktijkcentra	x	
Tilburg NoordWest	Groepsgerichte leerwerktrajecten	Van werkpunten naar wijkontwikkelbedrijf	x	x
Zaandam-Oost	Groepsgerichte leerwerktrajecten	–	x	

op scholen. De aard van de banen verschilt per wijk: soms gaat het om reguliere functies bij lokale organisaties, soms om tijdelijke opstapbanen bij wijkinitiatieven. Sociale ondernemingen spelen een grote rol bij het creëren van leer-werkbedrijven waar deelnemers ervaring opdoen en praktijkverklaringen of mbo-certificaten kunnen behalen. Sommige wijkbanen zijn betaald, bij andere werken deelnemers met behoud van uitkering.

Kenmerkend voor beide typen interventies is dat de locaties dichtbij in de wijk, laagdrempelig en vertrouwd zijn. De begeleiding is intensief, relationeel en afgestemd op de persoon. In trajecten is er weinig druk op uitstroom, waardoor deelnemers in eigen tempo kunnen groeien. Voor de brede ondersteuning is er nauwe samenwerking met partners als welzijn, schuldhulp, werkgevers, onderwijs en kinderopvang. De inzet van SPUK KW middelen is vooral voor:

- Extra begeleidingsuren voor groepen en het faciliteren en betrekken van samenwerkingspartners.
- Het bereiken van nieuwe doelgroepen, zoals jongeren, alleenstaande moeders en mensen met een migratieachtergrond.
- Het aanstellen van verbindende professionals (onder andere toekomstmakelaars, wijkbemiddelaars) die bewoners actief benaderen.
- Het opzetten of uitbreiden van leerpraktijkcentra en wijkbedrijven.

De interventies richten zich op mensen die niet (of al lang niet meer) deelnemen aan het arbeidsproces: in het algemeen zijn dat mensen die in reguliere arbeidstoeleiding vaak buiten beeld zijn, zoals langdurig werkzoekenden (soms al meer dan tien jaar in de bijstand), alleenstaande ouders (vaak moeders met jonge kinderen), mensen met taal- of gezondheidsproblemen, jongeren zonder startkwalificatie, statushouders en/of mensen die een klein of ontbrekend sociaal netwerk hebben. De initiatieven zijn nadrukkelijk niet geschikt voor mensen met zware psychiatrische of verslavingsproblemen: daarvoor is intensievere zorg nodig.

Ervaren effecten

Wat opvalt is dat al deze interventies erin slagen om inwoners te activeren die eerder al jaren buiten beeld waren van de gemeente en ondersteuners. Het gaat vaak om inwoners die jarenlang in de bijstand zitten, die wantrou-

wend zijn tegenover instanties of die door problemen thuis nauwelijks de deur uitkomen. De inzet van sleutelpersonen uit de wijk speelt hierin een cruciale rol.

De groepsaanpakken zorgen voor sociale steun, structuur en motivatie. Deelnemers ervaren dat ze er niet alleen voor staan: de groep biedt een veilige omgeving waar mensen elkaar helpen en motiveren. Uitvoerders zien dat deelnemers groeien in zelfvertrouwen, dat ze vaardigheden ontdekken en na enige tijd weer toekomstperspectief krijgen. Er zijn ook praktische effecten: mensen komen hun huis weer uit, krijgen ritme in hun week en breiden hun sociale netwerk uit. De groep is voor veel deelnemers laagdrempeliger dan individuele trajecten en helpt om angsten en onzekerheden te overwinnen.

De verdiepende studie laat zien dat de wijk- en buurtbanen zowel individuele als wijkbrede effecten hebben. Voor deelnemers geven deze banen een gevoel van nut, waardering en trots. Ze werken in hun eigen omgeving en krijgen positieve feedback van buurtbewoners. Voor veel deelnemers zijn de werkzaamheden een eerste stap terug naar de arbeidsmarkt. Door het leren van vakvaardigheden en het behalen van praktijkverklaringen ontstaat een stevigere basis voor duurzame uitstroom naar werk. Tegelijkertijd geven wijkprofessionals en vrijwilligers aan dat de leefbaarheid van de wijken verbetert: ze worden zichtbaar schoner, veiliger en hechter.

Dankzij groepsaanpakken en wijkbanen ontstaat voor een grote groep mensen voor wie betaald werk eerder (nog) geen reëel perspectief was, nu wel perspectief. Waar dat nog niet haalbaar is, vinden mensen een passende vervolgroute zoals scholing, vrijwilligerswerk of zinvolle dagbesteding. Hierdoor is er voor een brede groep deelnemers weer zicht op ontwikkeling en deelname.

Werkzame elementen

- *Mensgerichte aanpak en vertrouwen.* Deelnemers geven aan dat zij zich in deze aanpakken écht gezien voelen. Door een benadering die begint met vertrouwen in plaats van verplichtingen, durven mensen stappen te zetten. Angst en wantrouwen nemen af, motivatie ontstaat van binnenuit.
- *Laagdrempelig en dichtbij.* De ondersteuning vindt plaats in de wijk zelf, via herkenbare en vertrouwde gezichten. Daardoor stappen mensen gemakkelijker in en houden ze het langer vol. De fysieke en mentale afstand tot hulp en ondersteuning voelt kleiner.
- *Integrale ondersteuning op meerdere levensgebieden.* Veel deelnemers hebben problemen op meerdere terreinen. Het is daarom van belang dat in de aanpak ook aandacht wordt besteed aan zaken als mentaal welzijn, schuldhulp, taalonderwijs en kinderopvang om drempels tot meedoen weg te nemen. Hierdoor kunnen mensen die in reguliere trajecten uitvallen, hier wél meedoen.
- *Focus op talenten en kleine stappen.* De nadruk ligt op wat mensen wél kunnen en op haalbare tussendoelen. Door elke behaalde stap te vieren – van vrijwilligerswerk tot een paar uur betaald werk – groeit het zelfvertrouwen en ontstaan duurzame leer- en werkstappen.
- *Maatwerk vraagt om sterke samenwerking tussen partners.* De intensieve samenwerking tussen gemeenten, sociale diensten, sociale ondernemers, bedrijven, scholen, buurtorganisaties en vrijwilligers zorgt voor een breed en samenhangend aanbod. Hierdoor kunnen deelnemers verschillende routes bewandelen zonder tussen wal en schip te vallen.

Knelpunten

De belangrijkste zorg is de *continuïteit*. De SPUK KW financiering is tijdelijk, terwijl succesvolle re-integratie van mensen met grote afstand tot de

arbeidsmarkt langjarige inzet vraagt. Sociale ondernemers, wijkorganisaties en gemeenten in de focusgebieden zijn daarom terughoudend in het opzetten van nieuwe projecten zonder structurele middelen. Ook hebben interventies te maken met *systeembelemmeringen*. Kinderopvang blijkt in meerdere focusgebieden een knelpunt. Zonder betrouwbare, betaalbare opvang kunnen veel ouders simpelweg niet meedoen. Ook mag deelname aan een re-integratietraject geen risico vormen voor uitkering of toeslagen: financiële onzekerheid door tijdelijke contracten of doordat toeslagen vervallen bij stijgende inkomsten kan mensen tegenhouden. Landelijke en lokale wet- en regelgeving maken maatwerk soms lastig. De uitvoering is voornamelijk belegd bij kleine *kwetsbare initiatieven* (met name sociale ondernemingen) waar slechts een of twee personen de organisatie dragen. De intensieve, mensgerichte aanpak vraagt veel tijd van uitvoerders. Het gebrek aan voldoende goed opgeleide coaches en begeleiders en aan een stevig coördinerend team beperken de groei van initiatieven.

Aanbevelingen

De groepsaanpakken en wijkbanen binnen de SPUK KW laten zien dat een mensgerichte, wijkgerichte en integrale aanpak echt verschil maakt voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. Ze bieden rust, perspectief en kansen – en versterken tegelijk de wijk als gemeenschap.

1. Blijf werken aan meerjarige, integrale financiering.

De potentie is groot, mits er structurele ruimte en ondersteuning blijft om deze aanpak verder te ontwikkelen en te borgen. Daar ligt een taak voor het NPLV om gedeelde verantwoordelijkheid bij de lokale alliantiepartners regelmatig te herijken en voor Rijk en gemeente om te blijven werken aan meerjarige, integrale financiering zodat er groeiperspectief ontstaat.

2. Zorg voor structurele inbedding van de aanpak binnen het gemeentelijk beleid.

De aard van deze aanpakken, die aansluiten bij het tempo van deelnemers en levensbreed werken, vraagt om een lange adem en breed draagvlak. Zorg daarom voor structurele inbedding binnen het gemeentelijk beleid op o.a. werk en inkomen, zorg en welzijn, onderwijs en jeugd, veiligheid en leefbaarheid om continuïteit van de wijkgerichte aanpak te waarborgen. Gemeentelijk beleid op het gebied van kinderopvang, schulddienstverlening en taal dient ondersteunend te zijn aan (arbeids)participatie.

3. Verken toekomstscenario's en zoek partners voor sterke samenwerkingsverbanden.

Om duurzame resultaten te bereiken, zijn sterke, gelijkwaardige samenwerkingsverbanden tussen gemeenten, sociale ondernemingen, wijkorganisaties, zorg en welzijn, onderwijs, en werkgevers nodig. Het stimuleren van publiek-private samenwerking – bijvoorbeeld via SROI-constructies waarbij bedrijven investeren in maatschappelijke waarde, wijkinvesteringsfondsen of cofinanciering – versterkt gedeeld eigenaarschap. Hier ligt een taak voor gemeenten en programmabureau om toekomstscenario's te verkennen en partners te zoeken. Gemeenten moeten zorgdragen voor experimenteer-ruimte in regelgeving en aanbestedingen, zodat wijkgerichte innovatie niet wordt belemmerd door bureaucratische randvoorwaarden.

4. Behoud de kleinschalige, nabije en relationele werkwijze in de uitvoering.

De bewezen mensgerichte, stress-sensitieve en presentiegerichte benadering mag niet verloren gaan bij groei. De hybride aanpak – een combinatie van groepsactiviteiten en individuele begeleiding – is cruciaal voor het versterken van basis-, werknemers- en vakvaardigheden.

5. Neem de tijd voor reflectie en professionalisering.

Kwaliteit vraagt om aandacht voor de belastbaarheid en professionalisering van uitvoerders en om een zorgvuldige balans tussen groei en kwaliteit. Deze taak ligt in eerste instantie bij de uitvoerders, de sociaal ondernemers en andere organisaties die de projecten vormgeven: regelmatig samen reflecteren op de vraag of je nog doet wat werkt en wat mensen nodig hebben, is daarbij van vitaal belang om enthousiasme en draagvlak bij partners te behouden.

Veerkracht en weerbaarheid: positieve identiteitsontwikkeling

Kernboodschap

Het versterken van veerkracht en weerbaarheid in de focusgebieden vraagt om een brede, preventieve inzet: van jongeren beter bereiken en ondersteunen tot het versterken van sociale cohesie en vroegsignalering. Niet alleen wat je doet maakt het verschil, maar vooral ook wie het doet (vertrouwde uitvoerders/best persons), hoe het gebeurt (laagdrempelig, positief en met duidelijke grenzen) en met wie je samenwerkt (domeinoverstijgend). Interventies gericht op positieve identiteitsontwikkeling combineren werkzame elementen zoals erkenning, rolmodellen, participatie en betekenisvolle activiteiten. Maar de borging is lastig: door personele krapte, afhankelijkheid van sleutelpersonen/vrijwilligers, opstartproblemen in de samenwerking en onzekerheid over financiering.

Inleiding

Binnen het thema veerkracht en weerbaarheid van SPUK KW staat het bewaren en bevorderen van het samenleven en de sociale stabiliteit in Nederland centraal. Veerkracht verwijst hierbij naar het vermogen van mensen om met moeilijke omstandigheden om te gaan en wordt doorgaans op drie niveaus onderscheiden: individueel, gemeenschappelijk en maatschappelijk. Weerbaarheid betreft het vermogen om stabiel te blijven na tegenslagen of stress. In deze studie hebben we ingezoomd op positieve identiteitsontwikkeling. Positieve identiteit (een positieve waardering aan iemands zelfbeeld) is een beschermende factor die veel wordt genoemd in relatie tot veerkracht en weerbaarheid en veel interventies binnen de SPUK KW aanvragen richten zich hier dan ook op.

De centrale onderzoeksvraag in deze verdiepende studie was:

Op welke wijze dragen interventies in de stedelijke focusgebieden bij aan het versterken van de positieve identiteitsontwikkeling van jongeren in deze gebieden?

De verdiepende studie op dit thema heeft een andere aanpak dan de studies in de overige hoofdstukken. Vanwege de grote variëteit aan interventies, konden er geen kwantitatieve indicatoren worden geformuleerd voor veerkracht en weerbaarheid. Daarom hebben we in de eerste fase een breed kwalitatief beeld opgehaald van de interventies, activiteiten, samenwerkingen, bevorderende en belemmerende factoren en voorlopige opbrengsten op dit thema. Dit gebeurde aan de hand van interviews in negentien focusgebieden. De tweede fase bestond uit een verdiepend kwalitatief onderzoek in een klein aantal focusgebieden: de blik was daarbij gericht op interventies die expliciet inzetten op positieve identiteitsontwikkeling van jongeren.

(Vernieuwende) aanpakken in het kader van de SPUK KW

Met de SPUK KW zijn uiteenlopende interventies mogelijk gemaakt die beogen bij te dragen aan het versterken van veerkracht en weerbaarheid. De ingezette interventies zijn in fase 1 geclusterd in vijf categorieën. Het gaat om interventies gericht op: 1) beter en eerder bereiken van jongeren, 2) online weerbaarheid, 3) positieve identiteitsontwikkeling, 4) vroegsignalering van risicovol gedrag en 5) sociale cohesie in de buurt. In fase 2 is gekozen voor verdieping op positieve identiteitsontwikkeling, omdat uit fase 1 bleek dat dit een centraal en terugkerend werkingsmechanisme is binnen interventies rond veerkracht en weerbaarheid. Positieve identiteitsontwikkeling versterkt het gevoel van eigenwaarde, regie en sociale erkenning en vormt daarmee een belangrijke basis voor participatie en weerbaar handelen in andere leefdomeinen.

(Vernieuwende) aanpakken mogelijk gemaakt door de SPUK KW

Focusgebied	Interventie/aanpak	Fase 1	Fase 2
Den Haag Zuidwest	Project Thuis op Straat; Meidenwerk	x	
Leeuwarden Oost	BuurtBazen	x	x
Nieuwegein Centrale As	Rijke Schooldag	x	
Amsterdam Zuidoost	Meester Kwame; Jongeren die het kunnen	x	
Rotterdam-Zuid	(Be)Invloed	x	x
Vlaardingenvestwijk	Out of the Box; Study & Chill; Skillz Safari; Maatschappelijk Werker+; Vechten met de meiden	x	x
Zaandam-Oost	Meidenwerk; Intensieve, persoonlijke begeleiding van jongeren	x	

Ervaren effecten

De studie naar positieve identiteitsontwikkeling kan vooral uitspraken doen over ervaren effecten, dus over wat jongeren, uitvoerders en partners zelf waarnemen. Overkoepelend worden effecten genoemd zoals: meer bewustwording en zelfinzicht bij jongeren, groei in motivatie en toekomstgericht denken, meer openheid om ervaringen te delen (vooral wanneer vertrouwen is opgebouwd) en concrete vervolgstappen richting onderwijs, werk, stage of zinvolle tijdsbesteding. Daarnaast worden ook bredere effecten benoemd zoals sterker zicht op groepen/jongeren, eerder kunnen bijsturen bij zorgen en het ontstaan van nieuwe verbindingen in de wijk (tussen jongeren, organisaties en voorzieningen).

Werkzame elementen

Bij de verschillende typen interventies komen een aantal werkzame elementen naar voren, die we ook specifiek bij positieve identiteitsontwikkeling terugzien:

- *Positieve insteek en duidelijke normering.* Werken vanuit talenten en mogelijkheden, met heldere grenzen en rust en structuur.
- *Laagdrempelige aanwezigheid en vertrouwen.* Dicht bij de leefwereld van jongeren/bewoners, met een consistente opvolging (“zeggen wat je doet en doen wat je zegt”).
- *Best persons/vertrouwde uitvoerders.* Mensen (en soms organisaties) die al bekend zijn, vertrouwen genieten en aansluiting hebben bij doelgroep en wijkcontext.
- *Samenwerking en gebruik van bestaande netwerken.* Partners uit verschillende domeinen versterken toeleiding, uitvoering en opvolging, bestaande relaties versnellen schakelen.
- *Aansluiting op leefwereld (ook online).* Interventies werken beter wanneer thema’s, werkvormen en communicatie aansluiten bij wat jongeren bezighoudt (offline en online).

Knelpunten

Uit de studie komt een vijftal knelpunten naar voren, zowel bij de verschillende type interventies als specifiek bij positieve identiteitsontwikkeling. Om te beginnen is de *werving en het vasthouden* van specifieke doelgroepen lastig, onder andere bij kwetsbare jongeren of moeilijk bereikbare subgroepen. Verder is er sprake van *kwetsbaarheid door de persoonsafhankelijkheid*: interventies leunen vaak op enkele sleutelpersonen/uitvoerders. Uitval of wisselingen raken de continuïteit. Het derde knelpunt betreft de *opstart- en afstemmingsproblemen in samenwerking*: rolonduidelijkheid, verschillende verwachtingen en het ‘schuren’ tussen organisaties/

domeinen. Daarnaast spelen *personele krapte en beperkte capaciteit* in de uitvoering en de coördinatie. Tot slot vormen de *inbedding en financieringsonzekerheid* een knelpunt. Tijdelijke middelen en gemeentelijke bezuinigingsdruk maken borging kwetsbaar. Het helpt hierbij niet dat er nog beperkt zicht is op de effectiviteit als gevolg van beperkte monitoring en evaluatie.

Aanbevelingen

De bevindingen laten zien dat een aanpak die dichtbij, positief en preventief werkt, met sterke uitvoerders én stevige samenwerking, de veerkracht en weerbaarheid van bewoners versterkt. Tegelijk vraagt dit om betere borging en leervermogen, zodat werkzame elementen minder persoonsafhankelijk worden en interventies kunnen doorontwikkelen.

1. Investeer in continuïteit en borging in de organisatie.

Maak succesvolle inzet minder afhankelijk van één of enkele personen door teams, overdracht en structurele inbedding te versterken.

2. Organiseer samenwerking actief.

Maak rollen/verwachtingen expliciet en onderhoud samenwerking tussen domeinen (sociaal, onderwijs, veiligheid, cultuur) zodat toeleiding én opvolging niet versnipperen.

3. Vergroot het leervermogen.

Zorg voor eenvoudige, haalbare monitoring en gezamenlijke reflectie op ervaren effecten en werkzame elementen, zodat verbeteringen en opschaling onderbouwd kunnen plaatsvinden.

Jonge kind: ve-bereik versterken

Kernboodschap

Het vergroten van het bereik van voorschoolse educatie (ve) vraagt vooral om toegankelijke toeleiding, vertrouwen en praktische ondersteuning, en dus niet alleen om het 'overtuigen' van ouders. Waar partners in de keten gezamenlijk verantwoordelijkheid nemen, van indicatie tot start en deelname, gaan meer gezinnen daadwerkelijk deelnemen. Dit helpt ook om uitval te voorkomen. Tegelijk blijven drempels bestaan door complexiteit in procedures, beperkte capaciteit en knelpunten in de samenwerking/gegevensdeling. Deze drempels belemmeren de borging.

Inleiding

Binnen de SPUK KW regeling is het thema jonge kind opgenomen als een van de pijlers in de aanpak om intergenerationele achterstanden te doorbreken in kwetsbare stedelijke gebieden. Binnen dit thema gaan de middelen naar activiteiten die de voorschoolse en vroegschoolse periode optimaliseren: gemeenten en partners investeren in een kansrijke start voor jonge kinderen. Voorschoolse educatie (ve) is daarin een belangrijke bouwsteen, maar het lukt niet overal om alle kinderen die in aanmerking komen voor ve ook daadwerkelijk te laten starten. En als ze eenmaal gestart zijn, valt een deel voortijdig uit. Daarom richt de verdiepende studie zich op de vraag wat in de praktijk helpt – en wat belemmert – bij het vergroten van ve-bereik.

De centrale onderzoeksvraag voor deze studie luidt: ***Op welke wijze dragen interventies in de focusgebieden bij aan het vergroten van het bereik van de voorschoolse educatie in deze gebieden?***

Ook deze studie bestond uit twee fasen. De studie combineerde desk-research met kwalitatieve interviews met beleidsmedewerkers, uitvoerende professionals, coördinatoren/samenwerkingspartners en ouders. In de eerste fase hielden we negen interviews; in de tweede dertien. De resultaten laten zien hoe processen in de praktijk werken en waarom zaken (niet) lukken.

Een belangrijk inzicht is dat ve-bereik geen momentopname is, maar een proces met meerdere potentiële breekpunten: indicatie → toeleiding/contact → aanmelding → start → deelname/continuïteit. Maatregelen werken het best wanneer partners de hele keten gezamenlijk organiseren en per stap scherp hebben waar drempels ontstaan.

Ervaren effecten

Uit de studie blijkt dat het ve-bereik groter is als het proces van toeleiding en opvolging zorgvuldig en intensief is ingericht. Dit gaat met name over: gezinnen beter in beeld krijgen, minder non-start (wel geïndiceerd/benaderd maar niet starten) en eerder signaleren wanneer deelname stopt. Ook wordt benoemd dat een persoonlijke benadering en praktische ondersteuning direct verschil maken in het afronden van aanmelding en het daadwerkelijk starten.

Werkzame elementen

In de studie komen een aantal werkzame elementen naar voren, waarvan de werking in combinatie doorgaans het grootst is:

- *Persoonlijk en gelijkwaardig contact.* Vertrouwen opbouwen, vaste gezichten, benadering zonder oordeel.

(Vernieuwende) aanpakken mogelijk gemaakt door de SPUK KW

Focusgebied	Interventie/aanpak	Fase 1	Fase 2
Leeuwarden Oost	Verkenning lokale toeleiding en knelpunten in de keten	x	
Schiedam Nieuwland en Oost	Verkenning lokale toeleiding en knelpunten in de keten	x	
Zaandam	Verkenning lokale toeleiding en knelpunten in de keten	x	
Roosendaal Ring	Verkenning lokale toeleiding en knelpunten in de keten	x	
Rotterdam-Zuid	Verkenning lokale toeleiding en knelpunten in de keten	x	
Utrecht Overvecht	Verkenning lokale toeleiding en knelpunten in de keten	x	
Amsterdam Nieuw-West	Verkenning lokale toeleiding en knelpunten in de keten	x	
Heerlen-Noord	Persoonlijke, uitreikende toeleiding; benutten van informele netwerken waar passend	x	x
Nieuwegein Centrale As	Centrale regie in toeleiding + intensieve praktische ondersteuning bij aanmelding	x	x
Breda-Noord	Sterk georganiseerde keten/toeleiding met uniforme werkwijze en vroegtijdige opvolging		x

- *Outreaching werken.* Ouders actief benaderen en opvolgen wanneer contact niet vanzelf tot stand komt.
- *Praktische ondersteuning.* Stap-voor-stap helpen bij aanmelding en administratieve/digitale handelingen.
- *Toeleiding als proces.* Meerdere contactmomenten, herhalen, en ruimte om later alsnog aan te haken.
- *Duidelijke regie en opvolging.* Eén plek/persoon/team dat overzicht houdt, terugkoppelt en 'tussenruimtes' in het proces voorkomt.
- *Integrale samenwerking.* Afstemming tussen betrokken organisaties, zodat drempels op meerdere leefdomeneinen tijdig worden opgepakt.
- *Zicht op bereik.* Volgen van instroom, non-start en continuïteit, zodat bijsturen mogelijk is.

Knelpunten

Tegelijkertijd laten de bevindingen zien dat non-bereik meestal niet één oorzaak heeft, maar ontstaat door een stapeling van drempels. De belangrijkste knelpunten vallen in vier thema's te clusteren. Het eerste is *het stelsel en het proces*. Ouders/verzorgers ervaren complexe procedures, net als uitvoerende professionals in de toeleidingsketen, omdat gezinnen bij overdracht sneller uitvallen. Om dit knelpunt op te lossen is het belangrijk dat organisaties (gemeenten, ketenpartners) de procedures vereenvoudigen, bijvoorbeeld door minder formulieren en een betere overdracht. Het tweede thema van de knelpunten ligt in *de organisatie en de capaciteit*. De hoge werkdruk, beperkte uren en personele wisselingen maken opvolging en 'vasthouden' van gezinnen tijdens het toeleidingsproces kwetsbaar. Het is belangrijk om capaciteit, continuïteit en rolvastheid te organiseren zodat opvolging minder persoonsafhankelijk wordt. Het derde knelpunt zit hem in *de samenwerking en gegevensdeling*. Wanneer werkwijzen niet op elkaar aansluiten of informatie niet tijdig kan worden gedeeld, raken gezinnen sneller uit beeld. Daarom is het belangrijk om gezamenlijke afspraken te

maken over, bijvoorbeeld, overdracht en manieren om gegevens goed uit te wisselen. Op die manier blijven signalen, terugkoppeling en opvolging niet 'hangen' tussen organisaties. Het laatste knelpunt is het ontbreken van *structurele randvoorwaarden*, zoals tijdelijke/versnipperde financiering en beperkte sturingsinformatie. Borging en doorontwikkeling zijn lastig als middelen tijdelijk of versnipperd zijn en als er onvoldoende zicht is op non-start en uitval. Hier ligt een opdracht bij financiers en bestuurlijke opdrachtgevers zoals de departementen en gemeenten om meerjarige borging en een minimale set stuurinformatie mogelijk te maken die gericht bijsturen en leren ondersteunt.

Aanbevelingen

De studie laat zien dat ve-bereik het meest verbetert wanneer de gemeente en betrokken partners in de lokale VE-toeleidingsketen integraal samenwerken: niet via één losse maatregel, maar via een samenhangende inrichting van toeleiding, opvolging en samenwerking, van indicatie tot deelname.

1. Maak het proces stuurbaar.

Breng de stappen van indicatie tot deelname in beeld en onderscheid expliciet non-start en uitval, zodat partners gericht kunnen bijsturen.

2. Organiseer regie en gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Leg rollen, opvolging en terugkoppeling in de keten expliciet vast en organiseer periodieke ketenchecks.

3. Verlaag drempels door praktische ondersteuning en vertrouwen centraal te zetten.

Borg tijd en capaciteit voor persoonlijke toeleiding en hulp bij aanmelding en administratie, zodat de toegankelijkheid niet afhangt van toevallige extra inzet.

Sociale cohesie versterken

Kernboodschap

Het versterken van sociale cohesie vraagt om structurele ondersteuning van bewonersinitiatieven, zowel op strategisch als uitvoerend niveau. Het vraagt ook om coördinatoren als bruggenbouwers tussen bewoners en instituties. Deze aanpak zorgt ook op korte termijn voor meer betrokkenheid van bewoners en bewonersregie, meer vertrouwen en sterkere netwerken.

Inleiding

In de focusgebieden staat de samenwerking met bewoners(initiatieven) en daarmee het versterken van sociale cohesie hoog op de agenda. De verbinding met en tussen bewoners is voor alle hoofdthema's van de SPUK KW relevant. Deze verbinding lijkt als smeerolie te werken voor de inzet vanuit SPUK KW op het gebied van preventie van armoede en schulden, re-integratie, jonge kind en veerkracht en weerbaarheid. Dit blijkt ook uit de ingediende SPUK KW aanvragen en de uitvoeringsplannen, waarin het versterken van sociale cohesie via bewonersinitiatieven een terugkerend element is in de aanpakken. Om die reden is dit als onderwerp gekozen voor een van de verdiepende studies. Vaak worden deze aanpakken gefinancierd met de integrale middelen van SPUK KW en zien we deze aanpakken ook terug binnen het thema veerkracht en weerbaarheid.

De centrale onderzoeksvraag van de verdiepende studie luidt:

Hoe draagt het stimuleren van bewonersinitiatieven, gefinancierd met SPUK KW middelen, bij aan (ervaren) sociale cohesie?

De eerste fase was een brede verkenning bestaande uit een literatuur- en documentstudie naar sociale cohesie, ontmoeting en bewonersinitiatieven; een analyse van lokale plannen en groepsinterviews in zeven focusgebieden. De tweede fase ging over de rol van de coördinatoren Bewonersbetrokkenheid (coördinerende professionals die bewoners(initiatieven) ondersteunen). We hielden verdiepende interviews in Leeuwarden Oost en Schiedam Nieuwland en Oost met bewoners, vrijwilligers, uitvoerend professionals en partners. Daarnaast werkten we met een vragenlijst onder kernpersonen in het leernetwerk Bewonersbetrokkenheid om ervaringen en effecten breder te vergelijken.

(Vernieuwende) aanpakken mogelijk gemaakt door de SPUK KW

Focusgebied	Interventie/aanpak	Fase 1	Fase 2
Delft-West	Verstevigen positie ontmoetingsplekken: Huizen van de Buurt en Cultuurhuis Delft	x	
Den Haag Zuidwest	Professionalisering wijkinitiatieven aan de hand van Stadsmakersacademie (werktitel)	x	
Dordrecht West	Facilitering samenwerking met bewoners met extra inzet wijkmanagers	x	
Leeuwarden Oost	Inzet coördinator Bewonersbetrokkenheid met uitvoeringsbudget	x	x
Roosendaal Ring	Versterken gebiedsnetwerken, belangrijke rol voor bewonersinitiatieven	x	
Schiedam Nieuwland en Oost	Inzet participatiedeskundige met uitvoeringsbudget	x	x
Vlaardingen Westwijk	Verstevigen positie ontmoetingsplekken: Vrouwenkamer 2.0 en Klusbieb	x	

De zeven focusgebieden die onderzocht zijn in deze studie hebben er op verschillende manieren voor gekozen om de integrale middelen gedeeltelijk of volledig aan te wenden voor extra inzet voor bewonersparticipatie of bewonersbetrokkenheid. Bijvoorbeeld door een campagne op te zetten, extra te investeren in een buurtwerker, gebiedsnetwerken te versterken door meer samen te werken met bewoners, of door het vrijmaken van extra capaciteit voor professionals in de brede ondersteuning van bewoners(initiatieven). Per focusgebied kan de functieaanduiding van deze professionals verschillen, bijvoorbeeld participatieadviseur of wijkmanager. Wij gebruiken de hiervoor al geïntroduceerde term coördinator Bewonersbetrokkenheid. De gemene deler van coördinatoren Bewonersbetrokkenheid is dat zij functioneren als 'bruggenbouwers' tussen informele bewonersinitiatieven en formele beleidsstructuren van gemeenten en partners. Die brugfunctie vraagt nadrukkelijk om sensitiviteit voor wat er al bestaat in de wijk. Onderdeel van deze brugfunctie is vaak ook het borgen van bewonersinitiatieven binnen gebiedsnetwerken en bestuurlijke overleggen.

Ervaren effecten

Uit het onderzoek blijkt dat meer bewoners zich betrokken voelen, dat er nieuwe netwerken ontstaan tussen bewoners én dat activiteiten van bewoners sneller tot uitvoering komen. In het verlengde hiervan zien betrokkenen ook dat dit bijdraagt aan persoonlijke ontwikkeling van bewoners: bewoners ontdekken nieuwe vaardigheden, vergroten hun netwerk en zetten soms stappen richting opleiding, werk of vrijwilligersfuncties.

De studie laat bovendien zien dat de verschillende effecten elkaar versterken: groeiend vertrouwen leidt niet alleen tot sterkere sociale relaties, maar ook tot meer bereidheid om ondersteuning te vragen. Dit biedt kansen voor het signaleren en betrekken van groepen die moeilijker bereikt

worden. Daarnaast worden ontmoetingsplekken levendiger en bereiken zij een bredere groep bewoners, door de (hernieuwde) sleutelrol die deze plekken vervullen: ze creëren nabijheid en bieden laagdrempelige toegang voor bewoners en bewonersinitiatieven.

Bewonersbetrokkenheid en de ondersteuning van bewonersinitiatieven krijgen inmiddels een duidelijke plek binnen de SPUK KW inzet. Tegelijkertijd biedt de verbinding met andere domeinen zoals werk en inkomen, armoede, gezondheid, en veerkracht en weerbaarheid, nog kansen.

Werkzame elementen

- *Aansluiten bij kracht en energie van bewoners.* Door aan te sluiten op bestaande buurtactiviteiten en informele netwerken groeit het bereik van het activiteitenaanbod.
- *Ruimte vanuit NPLV programma's.* De lokale NPLV programma's met een gemeenschapsgerichte werkwijze bieden meer ruimte voor bewonersbetrokkenheid en -initiatieven dan reguliere gemeentelijke structuren.
- *Aansluiten bij behoeften van bewoners(groepen).* De ondersteuning van bewonersinitiatieven wordt beter afgestemd op de specifieke behoeften van individuele bewonersgroepen, bijvoorbeeld door gerichte coaching bij het organiseren van activiteiten. Of een lerende houding tussen professionals en bewoners, waarbij ze regelmatig uitwisselen over wat wel en niet werkt in de aanpak.
- *Bondgenoten binnen de alliantiepartners.* Bondgenoten, zoals wijkregisseurs en woningcorporaties begrijpen goed wat gemeenschapsgericht werken inhoudt. Zij kunnen toegang bieden tot middelen, legitimiteit en doorzettingskracht binnen organisaties die bewonersinitiatieven kunnen ondersteunen en financieren.

Knelpunten

De focusgebieden zien een reeks structurele knelpunten. De *borging van werkwijzen en relaties* bij de coördinator Bewonersbetrokkenheid blijkt kwetsbaar door persoonsafhankelijkheid. Coördinatoren Bewonersbetrokkenheid opereren vaak zonder stevig ingebedde structuur en zijn afhankelijk van tijdelijke middelen. De groeiende verwachtingen van bewoners overstijgen daardoor soms de financiële uitvoeringskracht. Daarnaast hangt de effectiviteit van de aanpak met de coördinatoren Bewonersbetrokkenheid af van hun *vermogen om te schakelen tussen behoeftes van bewoners en strategische belangen* vanuit het lokale NPLV programma. Er ontstaat een spanningsveld als bewonersinitiatieven vooral in dienst komen te staan van programmatische of gemeentelijke doelen, terwijl deze doelen niet altijd goed aansluiten op de behoeftes, wensen en ideeën van bewoners. Ook is het een uitdaging om *brede partnerschappen* te organiseren voor de inzet op bewonersbetrokkenheid en sociale cohesie: partners zoals mkb'ers, scholen en organisaties rond kwetsbare groepen (zoals arbeidsmigranten) worden nog onvoldoende bereikt. Samen kunnen deze factoren het initiatief van bewonersinitiatieven en hun bijdrage aan sociale cohesie inperken.

Aanbevelingen

De basis is gelegd voor een duurzame, integrale en bewonersgerichte aanpak van sociale cohesie. Door langjarig te investeren, de coördinatorfunctie te verankeren, flexibele financiering te organiseren en domeinoverstijgend samen te werken, kan de beweging die nu zichtbaar is uitgroeien tot blijvende meerwaarde voor bewoners en wijken. Uit deze studie volgen een aantal aanbevelingen voor beleidsprofessionals:

1. Investeer structureel in capaciteit voor de ondersteuning van bewonersinitiatieven.

De studie laat zien dat het onderlinge vertrouwen en de samenwerking groeien als bewoners meer zeggenschap en regie ervaren en dat coördinatoren bewonersbetrokkenheid hierin een sleutelrol vervullen. Door de ondersteuning van bewonersinitiatieven binnen gebiedsteams en alliantiepartners te verankeren wordt deze minder afhankelijk van tijdelijke financiering of individuele functies.

2. Versterk de meerjarige financiële en organisatorische borging van bewonersinitiatieven.

Er is behoefte aan eigen budgetten voor buurtaanpakken, om direct impact te kunnen maken zonder bureaucratische vertraging. Werk met een meerjarig gebieds- of bewonersfonds voor bewonersinitiatieven.

3. Voorkom een te strakke beleidssturing via beleidsdoelen.

Beleidsdoelen sluiten niet altijd aan bij de beleving en ervaring van bewoners. Laat daarom ruimte voor initiatieven die ontstaan vanuit de leefwereld van bewoners, zonder deze voortijdig te sturen vanuit beleidsdoelen.

4. Versterk de integrale samenwerking met (onderbenutte) partners.

Verbind sociale cohesie actiever met werk en inkomen, armoede en schulden, gezondheid, leefomgeving, veiligheid en jongeren. Haak onderbenutte partners, zoals ondernemers, scholen en informele netwerken beter aan om de impact te verbreden en verduurzamen.

Colofon

Utrecht, juni 2026

Auteurs: Movisie: Hanneke Mateman, Karijn van den Berg, Yara Noordewier, Jessica de Ruijter, Maarten van den Broek, Karin Sok; Verwey-Jonker Instituut: Esther de Weger, Malon Peeters-Osseyran, Anneke Brock, Dominique Burggraaff, Dirk Woertink
Met medewerking van: Gijs Verwajen en Ruth Yohannes (Verwey-Jonker Instituut), Esra van Koolwijk (Movisie)

Eindredactie: Tekstbureau zonder H

Coverfoto: BlackMac/Shutterstock.com

Opmaak: Gerard van Vliet

Met dank aan de NPLV focusgebieden

Deze publicatie is te downloaden via www.wijkwijzer.org en via www.leefbaarenveilig.nl

Datum: 22-06-2026

© **WijkWijzer**

Overname van tekst is toegestaan onder voorwaarde van bronvermelding:

© WijkWijzer, Den Haag, 2026.

Overname van afbeeldingen, foto's en illustraties is niet toegestaan. De personen op de foto hebben niet altijd een relatie met het onderwerp of de tekst.

Deze uitgave is ontwikkeld met ondersteuning van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid en is een uitgave van het kennis- en leernetwerk WijkWijzer. Deze publicatie is gefinancierd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, en het ministerie van Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening.

WijkWijzer

WijkWijzer is een platform voor leefbare en veilige wijken. In WijkWijzer bundelen de volgende kennis- en netwerkorganisaties actief hun krachten op het terrein van leefbaarheid en veiligheid: Platform31, het Verwey-Jonker Instituut, het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV), het Landelijk Platform Buurt- en Wijkgericht Werken (LPB), het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners (LSA), Movisie en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

De inhoud van deze publicatie is met grote zorg samengesteld. Desondanks is WijkWijzer niet aansprakelijk voor de eventuele schade die ontstaat door het gebruik van deze informatie.

